

O kaplickém učiteli

Psal se rok 1771 a v Kaplici chodilo do školy jenom pár dětí. Ostatně, nemusely, škola nebyla povinná. Dnes by většina žáčků zajásala, ale zůstat doma tehdy znamenalo neúnavnou, dlouhotrvající a často i velmi tvrdou práci. Děti pomáhaly na poli, se zvířaty, v domácnosti... Okopávaly, sekaly, dojily, uklízely, praly, topily, štípaly dříví nebo sháněly klestí a šišky na otop. Také se činily v řemesle nebo v krámě, pokud ho rodiče vedli, a to znamenalo neustále něco nosit, skládat, vážit a balit. Každý večer byl nejeden dospělý utahaný jako pes, natož mladý člověk nebo dítě.

Mnoho rodin si navíc školu nemohlo dovolit, nejen protože se za školu platilo, ale také proto, že by práci místo ratolestí neměl kdo zastat. Krom toho nemálo rodičů bylo stejného názoru, jako pan Vondra:

„Na co škola, je to jen ztráta času! Já ji také nemám a jsem snad proto horším člověkem?“ rozčílil se.

„Bodejť, vysedávání ve škole k ničemu dobrému nevede, těma školama jim akorát hlavu motají,“ přidala se paní Papajová, „holka potřebuje leda tak umět dobře vařit a o domácnost se starat, a to ji pan farář rozhodně nenaučí, když na to sám musí mít hospodyně,“ zasmála se od plic svému výroku.

„No, víte, vzdělání může našim děckám i pomoci,“ ozval se s opačným názorem pan Murtinger, „kdo se má špatně, může si hodně polepšit. Když má školy, umí číst a psát, ve světě se neztratí, i na samotného faráře to může dotáhnout! Náš kluk rozhodně do školy půjde, ať ho čeká lepší budoucnost než mně,“ uzavřel moudře a naspořených peněz mu líto nebylo.

V Kaplici škola byla, i když malá, vedl ji pan farář Franz Kunz, ale když zemřel, nebyl v okolí žádný nástupce. Toho povolali až z dalekého kraje, ze Šluknovského výběžku, z městečka, které se jmenuje Království.

„Tak přijede ten král?“ zeptala se proto z legrace paní Nechvátalová po večeri svého muže.

„Baže, už je tu,“ odpověděl jí skromně muž.

„No tak to zítra půjdeš do školy, Františku,“ otočila se vesele ke svému synovi. František vykřikl nadšením, nechal talíř s jídlem na stole a rozeběhl se ze světnice. Málem přitom povalil Aničku, co se táhla s vědrem čisté vody. Ukřivděně se podívala na maminku.

„On může a já ne?“ položila vědro na zem tak prudce, až voda vyšpláchla.

„Aničko, už jsme o tom spolu mluvily, tvou práci sama nezastanu, možná časem, až se trochu vzmůžeme a přibereme čeledína. Frantík to nejdřív musí zkusit, jestli ta škola opravdu k něčemu bude. Uvidíme...“ dala dceři naději.

Ta vzala špinavé misky a opláchla nádobí. František si zatím na zítra chystal sváteční šaty. Protože to Aničce bylo líto, zle na něj vyštěkla: „Moc si od té školy neslibuj, učitel má rákosku a na takové jako jsi ty, jí rozhodně nebude šetřit. Hamerníků Lojza má zadek samé jelito a ruce samý šrám!“ František se zarazil. Věděl, že kdo ve škole zlobí nebo jenom něco neví či se nenaučil zpaměti, dostane výprask rákoskou. A to on by nerad. Jenže při jeho divokosti je skoro jisté, že na něco někdy zapomene. Nad školou se náhle objevil první mráček. Do rána ale odplul a Frantík vykračoval ke kostelu, u něhož byla budova školy, naprosto nadšeně.

„Jsem moc rád, že jste přišli,“ přivítal je milými slovy nový pan učitel. „Jmenuji se Ferdinand Kindermann a dokážu vám, že vzdělání je zábavné, užitečné a otevírá vám bránu do světa, v němž dokážete vše, co si budete přát.“

František se po očku podíval na zeď vedle tabule. Visela tam! Jeho sestra si nevymýšlela. Rákoska z proutku tak ohebného, že jeho švihnutí zapálí jako oheň. Přes den na ni zapomněl. Pan učitel Kindermann totiž neučil žáky jen memorování, neučil prázdnými slovy, ale na příkladech, navíc věci praktické a dětem blízké. Františka všechno, co probírali, velmi bavilo.

Odcházel ze školy nadšený. A stejně tak i další děti. Brzy se po Kaplici rozneslo, že krom triviálních předmětů, což bylo čtení, psaní a počty, vyučoval nový učitel také aritmetiku, hudbu, dějiny vlasti, mravouku, biblickou dějepravu, krasopis, cvičení paměti a písemného vyjadřování. Starší žáky pak základy geometrie, latiny a řečtiny. Zavedl, jak jí sám říkal, průmyslovou výuku, kdy si žáci prakticky osvojovali nové metody pěstování

ovoce a zeleniny, chovu včel, zpracování lnu a vlny, předení, šití, pletení, paličkování a podobně. Když o tom slyšela paní Papajová, vyrazilo jí to dech. Nyní i ona začala posílat dceru do školy.

„Mami, do školy smí i Papajů Eliška, já bych si tak přála...“ Anička ani nedořekla co, však maminka moc dobře věděla.

„Zítra půjdeš, však už jsem s panem učitelem Kindermannem po kostele mluvila, on se za tebe tak přimlouval, že jsem nakonec souhlasila,“ přiznala maminka s úsměvem. Až takový ten pan učitel je! Asi viděl Aniččiny smutné oči při mši, když seděla ve druhé řadě a on jako kněz měl zrovna kázání o hřivnách, jak je má člověk využít, když mu je Pán Bůh dal. A ona moc dobře ví, že tu hřivnu má, má chytrou hlavu, bude učitelkou nebo lékařkou, bude pomáhat, jen tu hřivnu musí rozvinout ve škole. Zatočila se radostí až se jí sukýnka zavlnila.

Mnoho žáků ale přesto do školy nemohlo. Jejich rodiče na to neměli peníze. Pan učitel Kindermann to věděl. Domluvil na radnici, aby učitelský plat platilo město, protože tak přece přispívá na svou lepší budoucnost. Dlouho nemusel přemlouvat vzdělaného pana Johanna Nepomuka Buquoye (*tohle francouzské jméno četli lidé jako „bukvoje“*), aby nechal opravit školní budovu a vybavit jí nábytkem a pomůckami. Teď už opravdu jeho žákům v cestě za vzděláním nic nestojí!

Netrvalo dlouho a v roce 1774 navštěvovalo kaplickou školu tolik žáků, že se tam už ani nevešli. Pan učitel Kindermann děti rozdělil na skupiny a dokonce měl i jednu třídu, kde se učilo česky. Také povolal pomocníky, nejprve Antona Holla, kterého své metody naučil, poté Ignatia (*čti Ignácia*) Tjiatiouna, též Taťouna či Tatiana, snad Nizozemce a Simona Kudlera. Časem i Christiana Fischera (*čti fišera*) a Kašpara Wintera. Některé skupiny se učily dopoledne, jiné odpoledne, aby se na všechny dostalo.

Těm nejchudším dával pan učitel pomůcky a knihy zdarma, dál přesvědčoval rodiče na kázáních i jinde, aby posílali své děti do škol. Dokonce na nadřízených místech obětavě vysvětloval, jaký poklad má stát v dětech a jak lze výchovou a vzděláním řešit sociální zlo. Snažil se, aby se postavení chudých dětí vylepšilo vzděláním.

Jednoho dne seděl zase František ve školní lavici a snažil se dávat pozor, bylo již teplo a za oknem ho upoutala vrána, která si stavěla hnízdo. Trpělivě přinášela klacíky, slabé i silné a zaplétala je v pečlivě promyšlené dílo. Bylo to fascinující. „Tak, a teď nám to vše zopakuj, Franto!“ kleplo najednou ukazovátko na Františkovu lavici. Vyvolaný František se lekl, vyskočil, ale nevydal ze sebe ani hlásku. Nevěděl.

„No tak, čekám,“ řekl přísně učitel, „víš, co se stane nepozorným žákům?“

František věděl. Učitel ze stěny sejmul rákosku. Frantík zkřivil obličej bolestí, jak na jeho natažené ruce dopadla první rána. Druhá, třetí a čtvrtá bolela ještě víc. Tak měla Anička pravdu, prolétlo mu hlavou. Jenže to ještě nebyl konec vyučování a František netušil, že zrovna jeho pan učitel vyvolá na básničku, kterou se měli naučit za domácí úkol. Úplně na to zapomněl. Pamatoval si sotva její název, naštěstí ho učitel zopakoval: „Báseň od Johanna Georga Jacobiho (*jakobiho*), Na Dušičky.“

„Na Dušičky,“ zopakoval František.

„Německy samozřejmě!“ zamračil se učitel.

„Am táge aler zéln,“ začal František, jak mu předříkával nějaký dobrotivý hlas z první lavice. Učitel se pousmál. Pak si ale všiml Bětčiných úst.

„Rún in frídn ale zéln,“ pokračoval František, aniž by věděl, co opakuje. Učitel vyskočil od katedry a švihl Bětčiny ruce položené na lavici. „Au!“ vykřikla zděšeně.

„No tak dál!“ vyzval chlapce.

„Rúj in frídn ale céln,“ zopakoval František bezradně.

„Takže ses nejen nenaučil, ale ještě podvádíš!“ učitel si sedl na židli a vyzval Frantíka, aby přišel blíž. Popadl ho, ohnul přes koleno a rákoska švihala na zadek naštěstí aspoň chabě chráněný kalhotami. V tom se otevřely dveře a v nich stál pan učitel Kindermann. Zrovna mu skončilo vyučování ve druhé třídě.

„Ale co to, co provedl?“ zajímalo ho.

„Nedává pozor a nenaučil se zpaměti báseň!“ vyložil mu naprosto oprávněný požadavek pedagog, který byl zcela jasně v právu.

„Ale já myslím, že pozornost ani paměť rákoskou nevylepšíme, pane kolego. Víte co, mám lepší nápad. Pro všechny, pro celou školu. Zkusíme to ode dneška jinak!“ Teď budu nejmíň celý týden po škole, prolétlo Františkovi hlavou, to by mi pár ran bylo milejších. Jenže pan učitel Kindermann si gestem vyžádal od kolegy rákosku, vzal pružný proutek a oběma rukama ho ohnul v polovině, až ho po chvíli zlomil vejpůl. „Už žádné násilí na školách,“ dodal na vysvětlenou a prohodil zlomenou rákosku otevřeným oknem ven, kde ji možná během chvíle ke stavbě hnízda využila právě ona vrána, kterou František ten den pozoroval a zažil kvůli ní tolik nepříjemností.

Když zaklaply dveře, pan učitel chvíli zkoprněle stál. Pak se pohnul a vztáhl k Františkovi ještě jednou ruku, ta ale neudeřila, jen pohládila po tmavých vlasech: „Pan Kindermann má pravdu, ode dneška v naší škole už rákosku používat nebudeme.“

Ačkoli rodiče nad takovým počínáním vrtěli hlavami, Kindermannovo úsilí přinášelo vynikající výsledky. Majitelé panství a okolní města vysílali do Kaplice své učitele „na zkušenou“. Ti měli přinést Kindermannovy metody do svých škol. Do Kaplice přijel jako první jeden učitel a kněz z Českého Krumlova a pak už se s návštěvami roztrhl pytel. Dorazil mezi jinými i převor Marek Dvořák z novohradského kláštera servitů, vyšebrodský opat Herman Kurz, kaplan z Benešova nad Černou J. Liedgel a hrabě Černín vyslal do Kaplice svého administrátora z jindřichohradeckého panství.

Do kaplické školy přicházeli i lidé z Rakouska a Haliče. Dokonce samotná císařovna Marie Terezie ustanovila Kindermanna v roce 1775 školním radou a vrchním dohlázejícím pro veškeré německé školství v Čechách. Byl povolán do Vídně k jednání o školní reformě. Díky jeho aktivitám vznikaly školy nejen ve městech, ale i všude na venkově. Učebnice pro žáky byly vydávány také v češtině. Roku 1777 mu císařovna propůjčila šlechtický titul rytíř „ze Schulsteinu“ (*čti šulštajnu*). V roce 1790 byl jmenován biskupem v Litoměřicích, kde také roku 1801 zemřel.

Čtyři roky jeho působení v Kaplici se můžou zdát jako kratičký čas, ale i ten stačil na to, aby jeden jediný učitel přinesl obrovskou změnu. Je vidět, že kdo do něčeho vloží lásku a své úsilí, dokáže veliké věci. Kolem roku 1780 bylo v rakouských i českých zemích okolo čtyř tisíc triviálních škol, které navštěvovalo na dvě stě tisíc dětí. A Anička? Jestli se nestala lékařkou, což v té době nebylo běžné, byla jistě tou nejlepší učitelkou v okolí!

*Příběh na základě dostupných historických údajů pohádkově zpracovala
Irena Vacková*

Otázky:

1. Co se žáci učili ve škole pana Kindermanna a mohli to využít v běžném životě?

.....

2. Odkud se do Kaplice sjížděli zájemci o novou školu?

.....